

Dr. Braun Róbert (Budapest): Bizottság általi kormányzás. (Government by commission.)

(A városi kormányzat új formája Amerikában.)

Lehetetlenség bármilyen progresszív irányú amerikai szemlélet kézbevenni, anélkül hogy e szóval találkozzék az ember. Mindaz a korrupció, ami az amerikai város fogalmához Önkénytelenül is fűződik egy európai ember képzeletében, mintha gyógyulást nyerne e varázsszó által, melyet a legoptimistábbak panaceának, de még a szkeptikusok is hatásos gyógyszernek tekintenek a városi visszaélésekkel szemben.

Mielőtt azonban a gyógyszer bemutatnák, a betegséget kell megismernünk. Az amerikai város korrupciójának közvetlen oka a közszolgáltatásoknak magánvállalatokra való bízása. E részvénytársasági magánvállalatok kedvező szerződéseket a városokkal csak úgy köthettek, és e szerződéseket csak úgy használhatták ki, ha a polgármester, a városi képviselőtestület, a tanács és a tisztviselői kar lehetőleg az ő hatalmukban volt. Minthogy Amerikában a városi tisztviselők – ritka kivételektől eltekintve – bármikor elbocsáthatók hivatalukból, az, aki a polgármestert és közgyűlést megnyerte, a város törvényhozó és végrehajtó hatalma fölött is rendelkezik. A korrupció érdeke több okból az, hogy a városi képviselőtestület minél több tagból álljon. Ezek az okok:

1. Ahol a felelősség sok tag közt oszlik meg, ott a felelősségrevonás nehezebb.

2. Teljes lehetetlenség, hogy akár csak az értelmesebb választópolgár is ismerje a több száz helyre pályázó jelöltek érdemeit és úgy nem marad számára más, mint a pártlisták közt választani. (Nem érdektelen a városi képviselőtestület nagyságára nézve Frank J. Goodnow kitűnő könyvéből (*Municipal government*. New York: The Century Co. 1909. P. 188) e mondatot idézni: „E szám változik négyszáztól mint Budapesten, tizenhatig mint Denverben”. Tényleg alig van a világon város, ahol ily óriási számú képviselőtestület lenne, mint Budapesten. Tudjuk, hogy vidéki városainkban is aránytalanul nagyok e testületek.)

3. Miután teljesen kilátástalan, hogy egyes közismerten becsületes városi képviselők kivihessenek valamit egy korrupt tömegben, ezek visszavonulnak a városi ügyektől és nem okoznak a részvénytársaságoknak alkalmatlanságot.

Általában azt mondhatni, hogy minél bonyolultabb valamely választási rendszer, minél többször kell választani (pl. túlkövetelés az, hogy egy átlagos városi polgár évente többször menjen szavazni, abbahagyva rendes napi munkáját) és minél több állást kell betölteni szavazás által, annál kevésbé nyilvánulhat meg a népakarat és annál kevésbé érvényesülhet a közérdek.

Hogy mennyire lehetetlen egy ily nehézkes és bonyolult gépezet által népkormányzatot teremteni, azt eléggé mutatja az a mód, mellyel kezdetben Amerika e bájon segíteni akart. Minthogy a városi képviselők felelőségét egyenként megállapítani nem lehetett, a polgármesterét pedig igen, mindenfelé az a törekvés mutatkozott, hogy a polgármester hatalmát (és felelőségét) növeljék. Sok helyütt pl. kimondták, hogy vétőt gyakorolhat nemcsak az egész költségvetés, hanem annak egyes tételei ellen is stb. Minden amerikai hagyomány ellenére határozottan antidemokratikus irányzat kezdett érvényesülni a városi törvényhozásban, bizonyítva a gyakorlati élet erejét az elmélettel szemben.

Nagy változás állt azonban be 1900-tól kezdve. E változás Galveston, texasi városhoz fűződik. Egy idáig sohasem tapasztalt erővel a tenger felől jövő orkán-árvíz veszedelembé döntötte a várost. E veszély pillanatában született meg a város új szervezete (charter), melyet eleinte *Galveston plan*-nek, majd *Government by Commission*-nak neveztek el. E charter-ről, melyet annyi más város átvett, érdemes ezeket közölni Munro nyomán:

„Általános választás gondoskodjék két évenként öt megbízottról, kik közül egy a polgármester-megbízott címet viselje. Nem területenként, hanem az egész népességből választandók. A polgármester-megbízott elnöke a bizottságnak, de egyébként nincs, különleges hatalma. Az öt megbízott szótöbbséggel hozza a városi szabályrendeleteket és szavazza meg a szükséges fedezetet, a polgármester-megbízottnak pedig nincs sem abszolút, sem korlátozott vétő-joga. A bizottság ugyancsak többségi szavazat által osztja föl egymás közt a városi igazgatás négy főágát, amelyek: pénz- és jövedelem-ügyek, vízvezeték és csatornázás, rendőrség és tűzoltás, utcák és közvagyon; a polgármester-megbízottnak külön ügyosztálya, hanem koordináló befolyást gyakorol valamennyire. Ennélfogva egyetlen megbízott felelős közvetlenül saját ügykörének igazgatásáért. Az egész bizottság együtt tervezi és fogadja el az évi költségvetést, köt szerződéseket és tölti be az állásokat. A kevésbé fontos kinevezéseket minden megbízott maga teljesíti a saját ügykörében. Mindvégig teljesen centralizálva van minden hatalom és nagyon határozottan lokalizálva van minden felelősség”.

Még ez a rendszer egyrészt teljes szakítás azzal az amerikai jogi hagyománnyal, mely szigorúan különválasztja a törvényhozó és végrehajtó hatalmat, másrészt visszatérés az ősi községi kormányzási módhoz, melyet az első bevándorló puritánok állapítottak meg és mely minden lényeges változás nélkül maradt meg a mai napig New England-ban, a hat északkeleti őállamban. Az az ellenvetés, hogy a kisebbség akaratnyilvánulása teljes lehetetlenség a bizottsági kormányzat mellett, teljesen igaz és elméletileg fontos kérdés is lehet, azonban ma már az amerikai közvélemény szívesen hajlandó ily elvi engedményekre, ha megvalósítható az az ideál, mely legegyszerűbben így fejezhető ki: üzletszerűség és hatékonyság. Ha az amerikai oly kitűnően tud egy magánvállalatot vezetni és oly megbízható üzletember, mondják, miért ne tudna olcsó és becsületes városkormányzatot létesíteni? Csak egyszerűsíteni kell a jelölést, a választást, a felelősségrevonást és a kérdés meg van oldva. A bizottság általi kormányzás ebben áll és ezért van oly nagy sikere.

Természetesen az eredeti galvestoni forma sokféle helyi módosításon ment keresztül (pl. nem öt, hanem hét vagy kilenc megbízottat választottak, nem két, hanem négy évre, stb.) azonban fővonásait mindenütt megtartotta: a kevesebb választást és a kerületenkénti választás megszüntetését. Az elmúlt évben (1911) mintegy 80-90 város fogadta el az új rendszert.

Még csak azt kell befejezésül megemlítenünk, hogy az új rendszernek három kísérő jelensége van, melyet némelyek e rendszer kiegészítésének tartanak:

1. *A kezdeményezés joga. (Initiative.)* A szavazó polgároknak az a joga, hogy bizonyos számú (pl. 30%) szavazó törvényjavaslatot terjeszthet elő, melyre nézve népszavazást kell tartani. Ha az összes jogosultak többsége mellette szavaz, a javaslat törvényerőre emelkedik.

2. *Referendum.* Bizonyos ügyek, pl. kölcsönök engedélyezése és különösen közszolgáltatást teljesítő

vállalatokkal való szerződések jóváhagyása csak népszavazás által dönthető el.

3. *Hivatalból való elmozdítás joga. (Recall.)* Ez pl. a bostoni charter szerint így megy végbe: A polgármestert négy évre választják. A második év végébe esnek az állami választások. Ilyenkor a szavazólapokon egyik kérdés ez: Mozdítassék-e el a polgármester? Ha a szavazásra jogosultak 50%-a igennel szavaz, új polgármester választást kell elrendelni

Egészen véve az idegen szemlélő azoknak fog igazat adni, akik azt vallják, hogy a bizottság általi kormányzást a régihez képest a demokrácia felé való haladást jelenti. Mert az kétségtelen, hogy általa az egész kormányzat függővé válik a közvéleménytől. Már pedig ez a leglényegesebb a demokráciában.